

**INFORMATĪVS MATERIĀLS:
METODOLOĢIJA UN KRITĒRIJI IEGULDĪJUMU
NOVĒRTĒŠANAI ELEKTROENERĢIJAS UN GĀZES
INFRASTRUKTŪRAS PROJEKTOS
(INFRASTRUKTŪRAS REGULAS¹ 17.PANTA CETURTĀ
DAĻA)**

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2022.gada 30.maija regula (ES) Nr.2022/869 par Eiropas energoinfrastruktūras pamatnostādņiem un ar ko groza Regulas (EK) Nr.715/2009, (ES) 2019/942 un (ES) 2019/943 un Direktīvas 2009/73/EK un (ES) 2019/944 un atceļ Regulu (ES) Nr.347/2013 (turpmāk - [Infrastruktūras regula](#))

Ievads

Eiropas Parlaments un Padome 2022.gada 30.maijā pieņēma [Infrastrukturās regulu](#). Regulā noteiktais sekmē savlaicīgu kopīgu interešu projektu (turpmāk – KIP) realizāciju Eiropas Savienībā. KIP ir pārrobežu projekti vai projekti ar ievērojamu pārrobežu ietekmi, kuri ir iekļauti Eiropas Savienības KIP sarakstā saskaņā ar Infrastrukturās regulā noteikto kārtību. KIP statusa piešķiršana nodrošina:

- paātrinātas atļauju piešķiršanas procedūras;
- izmaksu pārrobežu sadalījumu (ja ir iesniegts ieguldījumu pieteikums);
- Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (EISI²) finansējumu noteiktos apstākļos.

Energoregulatoru sadarbības aģentūra (turpmāk – ACER) 2014.gada 27.jūnijā publicēja rekomendāciju Nr.03/2014 par kopīgu interešu projektu stimuliem un kopēju metodoloģiju risku novērtēšanai,³ ņemot vērā nacionālo regulatīvo iestāžu iesniegto informāciju. Minētā ietvaros arī Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Regulators) nosūtīja ACER rekomendācijas sagatavošanai nepieciešamo informāciju.

ACER 2015.gada 18.decembrī publicēja rekomendāciju Nr.5/2015 par labo praksi ieguldījumu pieprasījumu izvērtēšanā, iekļaujot pārrobežu izmaksu sadalījumu pieprasījumus elektroenerģijas un gāzes KIP⁴.

Saskaņā ar Infrastrukturās regulas 17.panta ceturto daļu katras valsts regulatīvā iestāde iesniedz ACER savu metodoloģiju un kritērijus, ko izmanto, lai izvērtētu ieguldījumus energoinfrastrukturās projektos un to radītos augstākos riskus. Ņemot vērā minēto, Regulators ir sagatavojis informatīvu materiālu par darbībām, kas tiek veiktas elektroenerģijas un gāzes KIP izvērtēšanai atbilstoši Infrastrukturās regulas prasībām. Vienlaikus Regulators norāda, ka tikai pēc tam, kad projekta virzītāji iesniedz KIP ieguldījumu pieprasījumus ar detalizētiem aprēķiniem par KIP īstenošanas izmaksām un iespējamiem riskiem, Regulators tos var objektīvi izvērtēt.

Ieguldījumi elektroenerģijas un gāzes infrastruktūras projektos

Elektroenerģijas pārvades infrastruktūras ieguldījumu projekti ir iekļauti nacionālajā elektroenerģijas pārvades sistēmas attīstības 10 gadu plānā (turpmāk – TAP), kuru saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma [15.1.panta](#) pirmo daļu izstrādā elektroenerģijas pārvades sistēmas operators (turpmāk – PSO) un apstiprina Regulators⁵. TAP ietver nepieciešamos ieguldījumus nākamajiem desmit gadiem, ieguldījumu novērtējumam jāatbilst esošajam un prognozētajam elektroenerģijas piedāvājumam un pieprasījumam, plānotajiem un esošajiem KIP ir jābūt

² Regula (ES) Nr. 2021/1153, ar ko izveido Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu.

³ Rekomendācija pieejama Energoregulatoru sadarbības aģentūras mājas lapā internetā:

http://www.acer.europa.eu/Official_documents/Acts_of_the_Agency/Recommendations/ACER%20Recommendation%2003-2014.pdf

⁴ Rekomendācija pieejama Energoregulatoru sadarbības aģentūras mājas lapā internetā:

<https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Recommendations/ACER%20Recommendation%2005-2015.pdf>

⁵ Regulatora 2011.gada 23.novembra lēmums Nr.1/28 „Noteikumi par elektroenerģijas pārvades sistēmas attīstības plānu” pieejams internetā: <http://likumi.lv/doc.php?id=240571>

iekļautiem Eiropas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatoru tīkla (turpmāk – ENTSO-E) Eiropas Savienības 10 gadu TAP⁶.

Saskaņā ar Enerģētikas likuma⁷ [108.1.panta](#) pirmo daļu Regulators reizi divos gados apstiprina nacionālo dabasgāzes pārvades sistēmas attīstības 10 gadu plānu, kuru izstrādā dabasgāzes pārvades sistēmas operators, un Regulators uzrauga šā plāna izpildi. Atbilstoši Enerģētikas likuma 108.1.panta otrajai daļai Regulators nosaka nacionālā dabasgāzes pārvades sistēmas attīstības 10 gadu plānā iekļaujamo informāciju un plāna iesniegšanas kārtību. Tiek izstrādāti un tuvākajā laikā pieņemti noteikumi par dabasgāzes pārvades sistēmas attīstības plānā ietveramo informāciju un apstiprināšanas kārtību. Sistēmas operators pirmo reizi plānu iesniedz Regulatoram apstiprināšanai līdz 2023.gada 1.septembrim. Plānam jānodrošina efektivitātes maksimizēšana nākotnē, lai izmaksas un izdevumi neizraisītu pārmērīgu sistēmas pakalpojumu tarifu pieaugumu, vienlaikus nodrošinot dabasgāzes piegādes nepārtrauktību, uzticamību un kvalitāti. Gāzes KIP tiek iekļauti Eiropas gāzes pārvades sistēmas operatoru tīkla (turpmāk – ENTSO-G) Eiropas Savienības 10 gadu TAP.

Eiropas Savienības 10 gadu TAP iekļautajiem elektroenerģijas un gāzes infrastruktūras projektiem ir jāsasniedz šādi specifiskie mērķi:

- nodrošināt elektroenerģijas piegādes drošību un stabilitāti;
- apmierināt pieprasījumu pēc pamatotām pārvades sistēmu starpsavienojumu jaudām;
- nodrošināt atbilstību infrastruktūras standartam saskaņā ar [Eiropas Parlamenta un Padomes 2017.gada 25.oktobra Regulas \(ES\) Nr.2017/1938 par gāzes piegādes drošības aizsardzības pasākumiem un ar ko atceļ Regulu \(ES\) Nr.994/2010](#) 5.pantu.

Izstrādājot TAP, PSO ņem vērā secinājumus un informāciju, kura ir ietverta novērtējuma ziņojumā. Elektroenerģijas PSO sagatavo novērtējuma ziņojumu atbilstoši Elektroenerģijas tirgus likuma [15.panta](#) pirmajai daļai⁸. PSO sagatavo TAP, ņemot vērā [Tīkla kodeksā elektroenerģijas nozarē](#)⁹ noteiktās elektroenerģijas sistēmas drošuma prasības un informāciju, ko sniedz elektroenerģijas sistēmas dalībnieki un PSO valstīs, ar kurām pārvades sistēmai ir starpvalstu savienojumi.

PSO ir jāizdara saprātīgi pieņēmumi par ražošanas, piegādes, patēriņa un apmaiņas ar citām valstīm attīstību, ņemot vērā ieguldījumu plānus reģionālajos tīklos¹⁰ (dabasgāzes nozarē - arī ieguldījumu plānus uzglabāšanas objektiem). TAP ir jābūt iekļautiem tādiem nepieciešamajiem ieguldījumiem, kuri nodrošina pārvades sistēmas drošības standartus un pietiekamu pārvades jaudu gan Latvijas pārvades sistēmā, gan arī starpvalstu savienojumos.

Izstrādājot TAP, jāņem vērā tehniskais un ekonomiskais izdevīgums, tirgus dalībnieku intereses un atbilstība Eiropas Savienības 10 gadu TAP. Pirms TAP iesniegšanas apstiprināšanai, PSO ir jākonsultējas ar tirgus dalībniekiem. PSO iegūst no tirgus dalībniekiem datus, kas nepieciešami TAP sastādīšanai, ieskaitot pamatdatus, patēriņa prognozes, izmaiņas sistēmu konfigurācijā, skaitītāju rādījumus, tehniskos datus un citu informāciju par sistēmām, kuras plānots uzbūvēt,

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas Nr.2019/944 par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 2012/27/EU grozīšanu 51.pants.

⁷ Enerģētikas likums publicēts: <https://likumi.lv/ta/id/49833-energetikas-likums>

⁸ Elektroenerģijas tirgus likums publicēts: <https://likumi.lv/ta/id/108834-elektroenerģijas-tirgus-likums>

⁹ Publicēts: <http://likumi.lv/doc.php?id=257943>

¹⁰ Elektroenerģijas nozarei skat. Regulas (EK) Nr. 2019/943 par elektroenerģijas iekšējo tirgu 34.panta 1.punktu un Regulas (EK) Nr. 2019/943 30.panta 1.punkta b) apakšpunktu Savienības mēroga tīkliem; gāzes nozarei skat. Regulas (EK) Nr. 715/2009 par nosacījumiem attiecībā uz piekļuvi dabasgāzes pārvades tīkliem 12.panta 1.punktu un Regulas (EK) Nr. 715/2009 8.panta 3.punkta b) apakšpunktu Savienības mēroga tīkliem.

paplašināt, pārveidot vai ekspluatēt. Papildus šiem datiem PSO var izmantot citus datus, kas ir noderīgi TAP sagatavošanai.

Attiecībā uz sistēmu būvniecību, paplašināšanu, pārveidošanu vai ekspluatēšanu, it īpaši konkurējošu projektu gadījumā, TAP ir jānorāda tehniskie un ekonomiskie iemesli individuālu projektu apstiprināšanai vai noraidīšanai un to mērķim jābūt likvidēt sistēmas pārslodzes.

Regulators apstiprina vai noraida TAP, izvērtējot KIP ieguldījumu atbilstību šādiem kritērijiem:

- ieguldījumi nepieciešami starpvalstu savienojumu pārvades jaudu palielināšanai, dabasgāzes uzglabāšanas krātuves attīstībai vai pārvades sistēmas drošumam;
- ieguldījumi ir norādīti atbilstoši ENTSO-E un ENTSO-G Eiropas Savienības 10 gadu TAP plānam;
- ieguldījumi ir ekonomiski efektīvi un pamatoti.

Regulators izvērtē KIP ieguldījumu ietekmi uz pārvades tarifiem un TAP ietvertais KIP ieguldījumu apjoms, kuru sedz no pārvades tarifiem, ir ierobežots ar noteiktu tarifu ietekmes rādītāju.

Pirms TAP apstiprināšanas vai noraidīšanas Regulators rīko uzklauššanas sanāksmi, kurā var piedalīties esošie un iespējamie pārvades sistēmas lietotāji, un sistēmas operators.

Regulators īpaši pārbauda, vai TAP ir pilnībā iekļautas ieguldījumu vajadzības, kas ir identificētas konsultācijā, un vai tas ir atbilstošs:

- Eiropas Savienības 10 gadu TAP;
- Elektroenerģijas tirgus likumā noteikto elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora pienākumu izpildei, tai skaitā elektroenerģijas sistēmas drošuma nodrošināšanai saskaņā ar Tīkla kodeksā elektroenerģijas nozarē noteiktajām prasībām;
- Enerģētikas likumā noteikto dabasgāzes pārvades sistēmas operatora pienākumu izpildei, tai skaitā dabasgāzes sistēmas drošuma nodrošināšanai un attīstībai;
- nepieciešamībai novērst starpvalstu savienojumu pārslodzes, ņemot vērā elektroenerģijas tirgus darījumu apjomus reģionā, elektroenerģijas biržas darbību un nepieciešamībai nodrošināt atbilstošas pārvades jaudas;
- esošo un iespējamo pārvades sistēmas lietotāju ieteikumiem;
- kārtībai un kritērijiem, pēc kuriem PSO izvērtē plānā ietvertos projektus un katra konkrētā projekta izvērtējumu atbilstoši minētajiem kritērijiem;
- PSO aprēķinam par ietekmi, kādu uz pārvades sistēmas pakalpojumu tarifiem radīs finanšu ieguldījumi pārvades infrastruktūrā nākamajos 3 gados (elektroenerģijā) un 2 gados (gāzē), un nākamajos 10 gados;
- informācijai par plāna akceptēšanu pārvades sistēmas operatora vadības institūcijās.

Regulators, izvērtējot TAP, ņem vērā Eiropas Parlamenta un Padomes 2019.gada 5.jūnija Regulā (EK) Nr.2019/943 par elektroenerģijas iekšējo tirgu ietvertos nosacījumus Eiropas Savienības 10 gadu TAP izstrādei un prasības pārvades sistēmas operatoriem elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecībā, kā arī Baltijas elektroenerģijas tirgus starpvalstu savienojumu plānā 2021 (turpmāk – BEMIP) ietvertās nostādnes, ieskaitot Eiropas Komisijas, Dānijas, Vācijas,

Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas, Somijas un Zviedrijas 2009.gada 17.jūnija un 2015.gada 8.jūnija Saprāšanās memorandus par BEMIP un BEMIP ietvertos projektus un mērķus¹¹.

Risku novērtēšana un risku mazināšanas pasākumi elektroenerģijas un gāzes kopīgu interešu projektos

KIP izvērtēšana un risku novērtēšana tiek veikta atbilstoši Infrastruktūras regulas prasībām un ACER 2014.gada 27.jūnija rekomendācijā Nr.03/2014 iekļautajiem principiem.

KIP izstrādāšanas gaitā projektu virzītājs izstrādā apzināto risku (izmaksu pārsniegšanas risks, laika pārsniegšanas risks, neatgūstamo aktīvu risks (ietver apjoma risku), faktiski radušos izmaksu risks (saistībā ar projekta izstrādes gaitā piemēroto izmaksu noteikšanas metodiku) un likviditātes risks (naudas plūsmas risks) izvērtējumu, ieskaitot jutīguma analīzi, monetāro novērtējumu un iespējamo risku mazināšanas instrumentu ietekmes aprēķinu.

Izvērtējot projektu, Regulators ņem vērā projekta virzītāja sniegto novērtējumu un to pamatošību, veikto risku kvantificēšanu, salīdzināšanu ar tehnoloģiski līdzvērtīgu projektu risku novērtējumu.

Regulēto pakalpojumu sniedzēju KIP īstenošanas rezultātā veiktās investīcijas, tajā skaitā tās, kas ietvertas un izvērtētas TAP un nav finansētas no citiem avotiem, ekonomiski pamatotu izmaksu (CAPEX, OPEX) apjomā ir iekļaujamas tarifi. Neregulētie komersanti (piemēram, investori kā KIP projektu virzītāji) realizējamo investīciju projektu pieteikumā iekļauj informāciju par pakalpojuma nepieciešamību un pieprasījuma pamatošību, apzina riskus un izstrādā to novēršanas risinājumus. Regulators projektu vērtē Infrastruktūras regulā noteiktās ieguvumu-izdevumu analīzes ietvarā.

Ja projekta virzītājam rodas lielāks risks tāda KIP izstrādē, būvē, ekspluatācijā un uzturēšanā, kas ietilpst Regulatora kompetencē, salīdzinot ar riskiem, kādi parasti rodas līdzīga infrastruktūras projekta gadījumā, Infrastruktūras regulas 17.panta pirmā daļa noteic, ka projektam var tikt piešķirti pienācīgi stimuli. Regulators, apsverot, vai piešķirt stimulus saskaņā ar Infrastruktūras regulas 17.pantu, ņem vērā tādus riskus, kas varētu ievērojami samazināt projekta rentabilitāti un tādējādi potenciāli aizkavēt vai liegt KIP realizāciju.

Atbilstoši pašreizējai regulatīvajai videi dabasgāzes apgādes jomā jaunas pamatotas investīcijas nav saistītas ar paaugstinātu risku, jo pakalpojumu sniegšanai nepieciešamās pamatotās faktiski veiktās investīcijas tiek iekļautas regulēto aktīvu bāzē un sistēmas operators ir tiesīgs aprēķināt atdevi no šādiem ieguldījumiem atbilstoši Regulatora noteiktajai vidējai svērtajai kapitāla atdeves likmei. Tādējādi tiek nodrošināts, ka ar ieguldījumiem saistītie riski tiek iekļauti atbilstošās infrastruktūras pakalpojumu tarifi un pašreizējā ieguldījumu analīzes pieeja nodrošina nepieciešamo stimulu sistēmas operatoriem rūpīgi plānot nepieciešamās investīcijas.

Izvērtējot KIP, Regulators piemēro šādus kritērijus konkrētu KIP risku novērtēšanai:

1. Projekta atbilstība Infrastruktūras regulas 17.panta pirmajai daļai

¹¹ Publicēts Eiropas Komisijas mājaslapā internetā: https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/high-level-groups/baltic-energy-market-interconnection-plan_en un https://energy.ec.europa.eu/system/files/2021-09/bemip_action_plan_2021__0.pdf

Šo izvērtējumu veic tikai KIP, kuri ietilpst Infrastruktūras regulas II pielikumā noteiktajās kategorijās un uz kuriem neattiecas Infrastruktūras regulas 17.panta pirmās daļas atbrīvojumi.

2. Informācijas pieejamība par projektu riskiem

Regulators var novērtēt riskus tikai gadījumos, ja un kad projekta virzītājs ir iesniedzis visu nepieciešamo informāciju saprotamā un kvantitatīvā veidā. Projekta virzītājam ir jāpierāda, cik liela ir iespēja, ka potenciāls risks var palielināt izmaksu vai ieņēmumu risku, un ka projekta virzītājs (un nevis galalietotājs) uzņemas šo risku. Dokumenti, kuri projekta virzītājam ir jāiesniedz, ietver, bet neaprobežojas ar:

- Pierādījumu, ka projektam ir piešķirts KIP statuss
- Pierādījumu, ka projekts ir sasniedzis pietiekamu gatavību
- Konkrēta projekta izmaksu un ieguvumu analīzi saskaņā ar Infrastruktūras regulas 11.pantu
- Riska aprakstu, ieskaitot monetāro seku kvantitatīvu novērtējumu un notikšanas varbūtību
- Paskaidrojumu, kas argumentē, kādēļ šis risks ir lielāks nekā tehnoloģiski līdzvērtīgiem projektiem un kādēļ to nevar novērst ar operatīviem pasākumiem vai tas netiek novērst ar regulatīviem pasākumiem (īpaši attiecībā uz pusi, kura uzņemas risku, t.i. kādēļ tas ir projekta virzītājs vai tā īpašnieks).

KIP risku novērtēšanai Regulators piemēro šādu metodi:

1. Risku identificēšana no Regulatora viedokļa

Informāciju, ko iesniedzis projekta virzītājs, Regulators izmanto, lai novērtētu konkrēta projekta riska raksturu, ar ko projekta virzītājs saskaras, un vai tas ir atšķirīgs no citiem tehnoloģiski līdzvērtīgiem investīciju projektiem.

2. Risku mazināšanas pasākumi, kurus veic projekta virzītājs

Regulators novērtē, vai piemērojami risku mazināšanas pasākumi, kurus projekta virzītājs varētu izmantot, piemēram, vispārēji vai ekonomiski instrumenti, kas ierobežo potenciālu negatīvo ietekmi (piemēram, līgumvienošanas par sodiem, apdrošināšanas līgumi, risku nodrošība (hedžēšana)).

3. Risku segums ieguldītā kapitāla atdeves likmē

Potenciālā riska ietekme uz projekta virzītāju ir jānovērtē kā daļa no kopējā regulatīvā ietvara. Regulators pārbauda, vai konkrēta projekta risks ir vai nav ņemts vērā, nosakot atļauto ieguldītā kapitāla atdeves likmi.

4. Risku mazināšanas pasākumi, kurus nodrošina regulatīvā sistēma

Riskam, kuš jau ir ņemts vērā attiecīgajos regulatīvajos risku mazināšanas pasākumos, nevar noteikt papildu stimulus.

5. Riska aprēķināšana

Ja risks jau nav ņemts vērā operatīvo vai regulatīvo pasākumu ietvaros un ja to nesegs infrastruktūras lietotāji, Regulators novērtē, vai monetārā ietekme un riska notikšanas varbūtība ir tāda, ka nepieciešams piešķirt papildu stimulus. Papildu stimuli var tikt piešķirti tikai tad, ja

pretējā gadījumā risks tiks uzskatīts par nepieņemami lielu. Šis solis ietver riska monetāro novērtējumu, kuru sniedz projekta virzītājs un kurš ņem vērā esošo regulatīvo ietvaru.

6. Līdzīgi infrastruktūras projekti

Regulators novērtē, vai risks, kuram ir pakļauts projekta virzītājs, ir lielāks nekā tehnoloģiski līdzvērtīgiem investīciju projektiem.

7. Riska profils

Pēdējā solī Regulators izvērtē, vai riska profils ir pamatots, salīdzinot ar mazāka riska alternatīvu. Šajā izvērtējumā arī ņem vērā izmaksu un ieguvumu analīzes rezultātus. Ja nepieciešams, Regulators var apsvērt atlikušā riska mazināšanu, veicot atbilstošus pasākumus.